

Literatūrologų mokslo žurnalai: pamatinės problemos ir kasdienybė

Mokslo žurnalų istorijai skaičiuojant ketvirtąjį šimtmetį, pagrindinis tokių leidinių tikslas tebėra tas pats – sukurti palankią dalykišką terpę naujiems tyrimams ir kritiškoms esamų refleksijoms. Tačiau pastarąjį dešimtmetį tarptautinė mokslininkų bendruomenė itin aktyviai diskutuoja apie jų formas ir ekonomiką. 2008 m. balandžio 11 d. *Colloquia* pakvietė kolegas aptarti savo srities akademinės periodikos būklę: žurnalų poreikį ir jų reikšmę tyrimų plėtotei, alternatyvas tarp specializacijos ir tarpdiscipliniškumo, redkolegijų sudarymo principus ir veiksnumą, publikacijų pasiūlą ir įteiktų tekstų vertinimą. Pokalbyje dalyvavo leidinių *Acta litteraria comparativa* (VPU), *Archivum Lithuanicum*, *Literatūra* (VU), *Lituanistica* (Lietuvos mokslų akademija), *Res Humanitariae* (KU), *Senoji Lietuvos literatūra* (LLTI), *Teksto slėpiniai*, *Žmogus ir žodis* (abu VPU) redkolegijų atstovai.

Jūratė Sprindytė: Ačiū visiems literatūrologinių žurnalų žmonėms, atsiliepusiems į kvietimą pokalbiui, kurio iniciatorius yra instituto direktorius Mindaugas Kvietkauskas. Kviečiu labai atvirai pasidalinti mus užklumpančiomis problemomis, aptarti tam tikrą atotrūkį tarp mūsų žurnalų svarbių tikslų ir kasdienės „virtuvės“, leidybinės praktikos.

Viktorija Daujotytė: Poreikis leisti žurnalus – toks pat natūralus kaip poreikis mąstyti, rašyti, tyrinėti, poreikis dalintis idėjomis, jas plėsti. Pagaliau – poreikis, kad jaunesni kolegos (doktorantai, net magistrantai) turėtų mokslinės minties erdvę, kuri jiems leistų išbandyti savo galimybes, įgyti patirtį, kiek įmanoma didesnę būsimo darbo kompetenciją, leistų turėti publikacijų. Su literatūros mokslo žurnalų buvimu ir gyvybingumu taip pat sieju labai svarbų mūsų pa-mainos ugdymą, jėgų stiprėjimą. Jauste jaučiu, kaip lituanistų fizinių jėgų nėra daug (kartais jų, atrodo, net per mažai), ir jeigu sėkmingai rutuliosis projektinė, planinė ir kita perspektyva, gali iškilti nemažų problemų dėl tikresnių, apčiuopiamesnių humanistikos ir konkrečiai literatūros mokslo plėtojimo dalykų.

Kitas klausimas, kurį turime spręsti – koks yra leidinių santykis vienu su kitais. Ar negalėtume šiek tiek labiau specializuotis? Ar specializacija negalėtų

šiek tiek pasisukti į literatūros teoriją, stiprinti jos refleksiją, nes dabar esame gerokai jaučiamoje tuštumoje. Pasaulinės literatūros teorijos patirties analizė, informacija turėtų didelę reikšmę.

Kitas dalykas yra redkolegijų problema. Visi mūsų žurnalai turi dideles redkolegijas, puikiai žinau, kokios jos neveiksnius, kokios formalios, puošybinės, reklaminės, etiketinės. Anksčiau buvo griežtas reikalavimas redkolegiją sudaryti iš ten ir ten, iš visur. Jei tas formalus reikalavimas tebėra gyvas ir būsime linkę jį toliau palaikyti, manyčiau, kad yra teisinga atskirti dirbančią, veiksmingą redaktorių dalį nuo iškabos (gal tai pavadinimų problema ar kokios žvaigždutės). Turėtų aiškiai matytis, kas iš tiesų leidžia žurnalą, nuo ko priklauso jo veidas. Iš to, kas pastaruoju metu vyko mūsų „rinkoje“, gal labiausiai džiaugiuosi instituto *Colloquia*. Kolektyvinė atsakomybė yra gražus reiškinys, bet neveiksmingas, dažniausiai atsako vienas žmogus. Redaktoriaus atsakomybė turėtų būti labai puoselėjama, branginama, laikoma labai rimtomis pareigomis, atlyginama. Nes tai žvilgsnis, formavimas, strategija.

Eugenija Ulčinitė: Literatūrologijai skirtų žurnalų tarsi nėra per daug ir jie vieni kitiems didelės konkurencijos nesudaro, nes yra pakankamai saviti, turi savo problematikos ir gal net autorių lauką. Vis dėlto dirbančių šios srities žmonių nėra daug. Jei padarytume analizę, matytume, kad daug kur spausdinasi tie patys autoriai. Universiteto darbuotojai privalo per metus paskelbti bent vieną straipsnį, tačiau parašo kur kas daugiau ir išsibarsto įvairiuose leidiniuose.

Nežinau, ar kur nors yra apibrėžti redkolegijų sudarymo principai ir kam iš viso tas organas reikalingas. Skaitant žurnalą akivaizdūs tikrieji jo leidėjai, o kiti yra vardan to, kad būtų iš skirtingų institucijų, užsienio (štai dabar vartau ministrės įsakymą¹). Aišku, kad tokios redkolegijos sudaromos formaliu principu (būna atveju, kai žmogus net nežino, kad jis įtrauktas). Redkolegijų apimtis įvairuoja nuo penkių iki trisdešimties. Penkių žmonių grupę dar įmanu paversti leidinio *spiritus movens*, bet trisdešimties – tikrai ne. Su užsieniečiais bendravimas dažnai komplikotas. Pavyzdžiui, *Literatūroje* ilgą laiką figūravo Rimvydas Šilbajoris, bet nepamenu nė vieno atvejo, kad jis būtų kaip nors reagavęs ar

1 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. spalio 15 d. įsakymas Nr. ISAK-1988 „Dėl Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. lapkričio 17 d. įsakymo nr. 2298 „dėl humanitarinių ir socialinių mokslų sričių periodinių mokslo leidinių finansavimo valstybės biudžeto lėšomis 2006–2007 metais nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“.

dalyvavęs veikloje. Tie patys žmonės dalyvauja keliuose leidiniuose – kaip jie gali būti aktyvūs? Pritarčiau Viktorijos nuomonei, kad būtų išryškinti tie, kurie iš tiesų daro leidinį. Pavyzdžiui, kai pradėjo eiti *Senoji Lietuvos literatūra*, buvo trijų žmonių redakcinė komisija: Juozas Girdzijauskas, Ingė Lukšaitė, Algis Samulionis. Dabar yra dešimt ar dvylika, tačiau *spiritus movens* nenurodytas, o juk atsivertę *Senąją Lietuvos literatūrą* matysime, kad tai yra Sigito Narbuto leidinys.

Dar viena sudėtinga problema, su kuria susiduria visų žurnalų redkolegijos, yra straipsnių recenzavimas. Iš daug ir įvairiems leidiniams rašančių autorių ne tik sunku gauti straipsnius (ir gauti laiku, nes yra žurnalų leidybos terminai), bet juos dar reikia recenzuoti (recenzijos turi būti dvi, viena – redkolegijos nario, kita – ne redkolegijos nario). Tam irgi reikia laiko. Recenzijos, tiesiai šviesiai tarient, yra formalios. Visi žino, kad straipsniai turi išeiti (doktorantų publikacijos, katedros darbuotojų tyrinėjimai). Savo srities specialistas parašo straipsnį, kuris formaliai atitinka reikalavimus, todėl rekomenduojamas spausdinti. Probleminių recenzijų labai trūksta, joms parašyti nelieka laiko. Tai aktualu ir straipsniams, ir monografijoms, kurioms prieš duodant į spaudą taip pat reikia dviejų rekomendacijų. Grynai praktinis pavyzdys: perskaičiau Brigitos Speičytės įžvalgią recenziją Irenos Buckley knygai *Retorikos tradicija XIX a. lietuvių literatūroje (Colloquia, Nr. 19, 2007)*. Su ta knyga susidūriau, kai ji dar buvo rengiama kaip habilitacinis darbas, atėjus laikui lyg ir natūraliai buvau paprašyta parašyti recenziją. Mačiau ten įvairių problemų, bet pagalvojau: žmogus ruošiasi habilitacijai, tai jeigu parašysiu kritišką atsiliepimą, bus nei šis, nei tas; habilitacijos komitete yra septyni žmonės, kurie ir nuspręs, ar pateiktas tekstas ko nors vertas (habilitacijos dabar vyksta įdomiu principu, kur dalyvauja visai ne tos srities specialistai, kurie gali nieko neišmanyti ginama tema, bet habilitacijos vis tiek vyksta). Taigi kaip padaryti, kad publikacijų recenzijos būtų prasmingos ir autoriams naudingos?

Paskutinis dalykas – idealistiškai žiūrint, visuose nuostatuose pabrėžiama: sudarykime žurnalo portfelį, t.y. sukaupkime straipsnių keleriems metams į priekį. Jį galėsime paskelbti internete, kad štai – rengiami tokie numeriai su tokia problematika. Kur ten sudarysi tą portfelį, kad jis kaip tuščias, taip tuščias! Turi lakstyti paskui kiekvieną ir prašyti „būk geras“. Kad ir turim portfelį, bet jis ne tuo užpildytas.

Reziumė: redkolegijos neturi būti didelės, turi būti veiksnios, turėtų būti nurodytas žmogus, kuris iš tikrųjų atsako už konkretaus leidinio rengimą, ir jam už tai turėtų būti mokama.

Sprindytė: Vidinės recenzijos, skirtos straipsniui prieš jį spausdinant, vis dėlto turi būti reiklios. Šito siekiam žurnale *Colloquia*, kur taikom aklo recenzavimo sistemą, kai autorius ir recenzentas nežino vienas kito (kartais, be abejo, atspėja). Sulaukiam ir gana kritiškų recenzijų – mano požiūriu, tai yra gerai. Nors portfelis beveik visada tuščias, ir iš tiesų dažnai tenka lakstyti paskui autorių, jam papildomai skambinti, kartais net septynis kartus priminti, kol tekstas galiausiai atsiranda. Tačiau jis turėtų būti dedamas į žurnalą tik tokiu atveju, jeigu yra kokybiškas. Tie iš mūsų, kurie ekspertuoja duomenų bazei „Lituanistika“ įteiktus tekstus, susiduria su ganėtinai dideliu kiekiu silpnų straipsnių.

Kitas žurnalo *Colloquia* uždavinys yra stiprinti pasirodančių knygų recenzavimą. Juk kaip atsitinka: kai skaitai kokį romaną, ypač trečiarūšį, – negauni nieko; kai skaitai kolegos knygą – gauni labai daug impulsų pamąstymams. Kolegų darbus būtina skaityti, juk labiausiai rūpim vieni kitiems. Minties apykaita per recenzavimą turėtų vykti daug aktyviau. Recenzijos turėtų būti kritiškos ir probleminės, o ne anotaciškos.

Natalija Arlauskaitė: Recenzijos (turiu galvoje knygų, o ne vidinės) yra esminis dalykas formuojant akademinę komunikaciją. Neseniai kalbėjomės su jaunesniais kolegomis iš Socforumo (www.socforumas.lt), kad reikalingas specialus leidinys, galbūt elektroninis, kuris būtų skirtas vien recenzijoms. Tai būtų vieta, kurioje galima susidaryti vaizdą, kas vyksta humanitariniuose ir socialiniuose moksluose. Kita išeitis – recenzijas specialiai užsakinėti. Daug žurnalų tai organizuoja mainų principu: paskelbia tuo metu recenzavimui turimas knygas ir siūlo: mes jums – knygą, jūs mums – recenziją.

Vidinių recenzijų ir redkolegijų dalykai susiję su tuo, kas žurnalą leidžia. Lietuviškame kontekste dažniausiai turime institucinius žurnalus (universitetų, institutų) ir su tokia įstaigine žurnalų prigimtimi susiję daug problemų. Kolegai pasakyti „ne“; net ir apeliuojant į anoniminę recenziją, yra pakankamai sudėtinga, taip pat ir parašyti jam neigiamą recenziją. Tarpinstituciniai leidiniai galėtų užtikrinti tiek autorių gausą, tiek publikacijų, recenzijų kokybę. Tokie leidiniai ir finansiškai galėtų būti stipresni.

Kęstutis Nastopka: Rimtas recenzavimas gerokai pakeltų lygį, nes žiūrint iš šalies matyti, kad žurnaluose yra nepakankamos kokybės straipsnių. Pagrindinis vertinimo kriterijus – ar tai yra rimtas mokslinis darbas, ar bakalaurinio darbo

reziumė ir pan. Moksliniai žanrai turėtų išlaikyti tam tikrą žargoną. Nesiimu spręsti, kas yra mokslškumas, tačiau jie bent jau turėtų sukurti mokslškumo simuliakrą.

Nijolė Kašėlionienė: VPU be *Žmogaus ir žodžio*, *Teksto slėpinių* dar leidžia *Acta litteraria comparativa* (prieš tai buvo straipsnių rinkiniai, rengti konferencijų medžiagos pagrindu). Išryškėja tokia problema. Organizuojamos tarptautinės konferencijos, suvažiuoja nemažai mokslininkų, plėtojasi diskusijos – tai savaime vertinga, nes mezgasi ryšiai, aiškėja, ar su savo tyrimais einam teisinga kryptimi. Kai rengėm pirmąjį leidinį (*Komparatyvistika šiandien: Teorija ir praktika*, 2000), įžangoje pabrėžiau, kad smagu, jog į konferenciją susirinko daug žmonių iš skirtingų kraštų ir jos pagrindu galim paskelbti straipsnių rinkinį. Vėliau paaiškėjo, kad tai buvo ne plusas, o minusas: leidiniui nubraukė balų dėl to, kad tai buvo konferencijų medžiaga. Situacija paradoksali: nors būtent konferencija iniciuoja leidinį, jos patartina neminėti, lyg būtų geriau meluoti, kad straipsniai šiaip surinkti iš įvairių šalių.

Dėl vidinio recenzavimo: labai reikėtų recenzento, kuris perskaitytų ir įvertintų visą leidinį. Jeigu jis pamatytų problemiškus tekstus, šiems galėtume skirti vieną ar du papildomus recenzentus. Kai kiekvienam straipsniui aprioriškai reikalingi du vertintojai, žmonės per daug apkraunami darbais.

Revoliucinga Natalijos mintis, kad leidiniai steigtųsi ne pagal institucijas, o pagal kryptis. Tai sudėtinga, nors kaip tik prieš šį pokalbį perverčiau prancūzų žurnalus, kurie yra labiau specializuoti ir leidžiami įdomiais pavadinimais. Pavyzdžiui, žurnalas apie XIX a. romantizmą (taigi krypties, srovės pagrindu); žurnalas *Poétique* (poetika, skelbia ir teorinius straipsnius); *L'atelier du roman* – „romano studijos“; publikuojantis naujosios prozos ištraukas kartu su jų kritine medžiaga; arba leidinys *L'Infini* – „Begalybė“, kurio paantraštė yra „literatūra, filosofija, menas, mokslas, politika“ (tad iš karto randasi tarpdalykiniai ryšiai).

Loreta Jakonytė: Stiprūs savarankiški leidiniai, skirti teorijai, romanui ir t.t., yra idealus siekinys, tačiau turint galvoje mūsų mažą profesinę bendruomenę, iškart kyla klausimas, kaip tai pavyktų įgyvendinti. Šiuo metu Lietuvoje publikuoti vien literatūros tyrimus (kaip tai daro *Literatūra, Žmogaus ir žodžio* antras sąsiuvinis, *Colloquia*) jau yra tam tikra specializacija, nes kur kas ryškesnė tendencija jungtis į bendrą žurnalą su kitais humanitariniais ar socialiniais mokslais (*Darbai*

ir dienos – VDU; *Filologija* – ŠU, *Res Humanitariae* – KU). Pastarasis kelias irgi turi stipriųjų pusių, tačiau kol kas jame literatūros studijų tik mažėja arba jos išstiprinamos tarp kitų. Pirmojo tipo leidiniai lieka prieš siauresnę auditoriją ir mažesnę tekstų pasiūlą.

Vytautas Martinkus: Daugelis VPU žurnalų turi vieną bendrą bruožą – visi yra gana jauni. Mūsų leidinių patirtis rodo, kaip sunku surasti nišą, kurioje galėtum būti. Net ne tiek sunku ją rasti, kiek joje išlikti. Sumanymas leisti *Teksto slėpinius* pradžioje buvo visiškai lokalus – sukurti Literatūrinės teksto analizės laboratorijos leidinį, kuris turėtų labai konkretų tikslą publikuoti studentams reikalingą kūrinių analizės medžiagą bei įtraukti į leidybą pačius studentus. Kai pradėjom leisti, pasigesta platesnių, teoriškesnių straipsnių, o už numerius, kuriuose dalyvavo beveik tik studentai, buvom net išbarti. Palaipsniui supanašėjom su kitais leidiniais, kuriuose „visko po truputį“: ir literatūros teorijos, ir kūrinių analizės, ir tarpdisciplininių tekstų. Pasidarėm lyg nebe tie, kokiais turėjom likti. Leidinio savitumas tikrai didelė problema. Jei leidinių būtų mažiau, ji nebūtų tokia aki-vaizdi. Iš tikrųjų reikia ieškoti specifikos, saugoti savo susirastą ar įsivaizduojamą nišą. Tačiau, sakydamas šiuos žodžius, noriu jiems ir prieštarauti, nes esu mėgėjas skaityti leidinius, kuriuose specializacijos ne tiek daug. Kadaisė buvau pripratęs prie literatūrinių žurnalų, kuriuose spausdinti ne tik literatūrologiniai ar kritikos straipsniai, pavyzdžiui, *Novyj mir*, *Pergalė* (ir dabar *Metuose* būna gerų mokslo straipsnių, recenzijų). Labai pritarčiau geidavimui, kad reikia kiekviename leidinyje rimtų recenzijų. Siūlyčiau svarstyti, kaip šalia literatūrologinių tekstų įdėti ir literatūros kūrinių. *Teksto slėpiniuose* kartais taip elgdavomės – skelbdavom kūrinių (tekstą) ir jo analizę. Tai pajvairintų kiekvieno akademinio žurnalo veidą.

Sprindytė: Tai būtų trokštamas begalybės matmuo, bet mokslo valdininkų esam priversti laikytis tam tikrų standartų, kurie varžo kūrybiškumą ir žurnalo modelį. Sumanymų tikrai būtų, redkolegijos išradingos, tačiau visiems pirmiausia reikalingos tos publikacijos, kurias rimtai vertina valdininkai, nedaug ką kita galim sau leisti.

Reda Pabarčienė: VPU žurnalą *Žmogus ir žodis* sudaro keturi sąsiuviniai, todėl redkolegija didžiulė; išskyrus vieną kitą žmogų, beveik dekoratyvi. Aš sudarinėju antrąjį sąsiuvinį, jaučiu labai didelę atsakomybę, kartais tenka pačiai dėl daug

ko nuspręsti. Gerai, kad per žurnalus tarp mokslininkų mezgasi ryšiai – leidiniai vis dėlto nėra instituciniai, kiekviename numeryje publikuojami darbai iš kitų institucijų, per konferencijas atsiranda autorių iš užsienio. Tačiau kaip pasiekti, kad susidarytų tas portfelis? Neįsivaizduoju, kad kas nors lauktų, kol jo straipsnis bus išspausdintas po metų ar dvejų, visi nori kuo greičiau. Ir kaip numerius padaryti temišškai vieningesnius, kad kaskart nebūtų keturių ar penkių rubrikų?

Sprindytė: 48-ame *Darbų ir dienų* numeryje greta rubrikos „Straipsniai“ sugalvota žurnalo viduje padaryti „Monografinę dalį“ („Literatūra ir politika“). Tai gudrus strateginis sprendimas – užuot leidus straipsnių rinkinį tokiu pavadinimu, tekstus išspausdinti moksliniame žurnale ir atitinkamai gauti aukštesnį balų skaičių.

Algis Kalėda: Lituaniškos leidyboje dabar, regis, ima reikštis žanrų hibridiškumas – tampa neaišku, ką atsivertęs rasi, pavyzdžiui, leidinyje apibendrintu pavadinimu *Filologija*. Priminsiu, kad dar Vytautas Kubilius sakė, jog *Lituanistica*, kurios redkolegijoje esu, yra „kolektyvinės kapinės“. Apmaudu, jog ir toliau einama tokiu keliu, kuriami darbai pagal modelį *Respectus...* Labai palaikičiau Nataliją Arlauskaitę, kad be specializacijos ir tarpinstitucioniškumo susmulkėjama ir spausdinama viskas, kas įteikta. Rimtam leidiniui subrendus, problematika kristalizuojasi, atsisijoja. Tai rodo anglosaksiškų, kitų Vakarų leidinių patirtis – skirti moderniajai literatūros istorijai, semiotikai, teksto, komparatyvistikos ir kitoms specializuotoms problemoms. Galima formuoti, aišku, ir *Revue...* Dabar daugiausia mūsų leidinių kilę iš pragmatiškumo – arba institucija turi parodyti, kad dirba, arba reikia publikacijų. Tačiau tokiu keliu einant praktiškai nelieka erdvės minties apykaitai, verdama tose pačiose sultyse. Gaila, kad nepavyko sumanymas sulieti *Literatūros* žurnalą ir LLTI pajėgas. Gražus tarpinstitucinis leidinys – Giedriaus Subačiaus *Archivum Lithuanicum*, turintis aiškų profilį. Reikia to siekti ir Instituto leidiniams.

Ulčinaite: Paskutinių dienų situacija apskritai neįgalins mūsų su kuo nors bendradarbiauti, būsim įvartyti į kažkokias celes, suketvirčiuoti dalimis. Viena koja ten, kita ten. Jeigu aš dirbu universitete, tai negaliu publikuoti instituto leidiniuose, ir atvirkščiai – tokia tendencija. Viską lemia, kur ateina pinigai.

Gytis Vaškėlis: Professore, čia Jūs neteisi: institutui „nenaudinga“ spausdinti kitų institucijų mokslininkų straipsnius, nes produkcija, jei autorius nenusprendžia kitaip, paprastai užskaitoma pagal pagrindinę darbo vietą. Žinoma, visada spausdinsime ir Jūsų, ir kitų straipsnius, kurie atitiks kriterijus. Nenorime žinybinio mokslo, suskaldyto pagal žurnalų priklausomybę. Jūsų ataskaita už straipsnį vis tiek guls į universiteto aruodą, jei Jūs nepageidausite kitaip. Kai Eglė Patiejūnienė parašė 6 autorinių lankų (!) analitinę recenziją į *Senąją Lietuvos literatūrą*, 5 balus (kaip už paprastą recenziją) gavo VPU. Tokių atvejų yra dešimtys. Situacija komiška (jei ne tragiška), bet ji išlieka stabili jau daugelį metų.

Leidžiant žurnalus svarbu apsispręsti, kas yra jų adresatas – ar tik akademinis, ar platesnis, nes nuo to priklauso tiražai. Internetiniai leidiniai padėtų taupyti lėšas (tačiau egzistuoja psichologinis barjeras – autoriai nori popierinio varianto), publikacijos artėtų prie duomenų bazių, į kurias ir turėtume orientuoti savo straipsnius, kad juos skaitytų ne tik Lietuvoje.

Arlauskaitė: Yra pavyzdžių, kai santykis tarp popierinės ir elektroninės leidybos nėra alternatyva. Pavyzdžiui, žurnalas *Toronto Slavic Quaterly* leidžiamas elektroniniu pavidalu, tačiau kas keleri metai (nereguliariai) parengiamas poligrafinis rinkinys iš straipsnių, kurie redaktoriams atrodo įdomiausi, sulaukę didžiausios reakcijos.

Vaškėlis: Esam nutarę mažiau leisti pavienių straipsnių rinkinių (nebent tai būtų jubiliejinės konferencijos), o atrinktus geresnius straipsnius dėti į žurnalus. Nuo straipsnių kokybės priklauso žurnalų gyvybė. Redkolegijos yra didžiausi „brolių kapai“. Pažiūrėkit, kiek yra prastų žurnalų ir kiek ten prirašyta profesorių, kurie gal net užmiršo, jog kažkada davė sutikimą. Geriau redkolegijose būtų dirbantys žmonės, kurie atsako už kryptį ir konkretų turinį. Pagal leidybos teoriją, kuo siauresnė specializacija, tuo leidinys turi daugiau šansų išgyventi ir būti įdomesnis. O kai pridėta visko, pasidaro, atleiskit, truputį „slėpiniai“.

Gyvenam lyg ir laisvoj Lietuvoj, kur galima leisti kokį nori žurnalą, kita vertus, jam išleisti reikia pinigų. Švietimo ir mokslo ministerija „chaltūrija“ finansuodama leidinius. Kažkada ministro pavaduotojas Rimantas Vaitkus sakė: humanitarai, pasidarykit vieną žurnalą, mes jį gerai finansuosim; paskui buvo kitokios teorijos. Dabar padėtis tokia, kad du iš trijų LLTI leidinių – *Senoji Lietuvos literatūra* ir *Colloquia* – nefinansuojami Švietimo ir mokslo ministerijos, ir jau kelinti metai net *neleidžiama* paduoti paraiškų paramai gauti. Prieš keletą

metų Studijų kokybės vertinimo centro direktorius Eugenijus Stumbrys yra garsiai, viešai ministerijoje pasakęs, kad su formaliąja sistema padidino mūsų darbų apimtis du kartus, t.y. pagaminam du kartus daugiau produkcijos. Jie spaudžia, mes gaminam ir paskui svarstome, ar gerai prigaminome. Tai didžiulė problema, kad vertinimas neatitinka mokslo turinio ir kokybės. Jeigu kokybės nepasieksim, galėsime dar ilgai kalbėti apie žurnalus, tačiau neturėsime jų tokių, kokių norim.

Daujotytė: Norėčiau truputį pacituoti iš vieno leidinio, iš srities, kurią šiek tiek išmanau – apie Jurgį Baltrušaitį:

Siekį asimiliuotis paremia ne tik Baltrušaičio biografijos faktai (bendradarbiavimas rusų simbolistų kultūrinėje veikloje, kūryba rusų kalba), bet ir tekstai. Pavyzdžiui, poetas savo autobiografijoje, kalbėdamas apie Maskvos universitetą, pirmiausia užsimena apie čia perskaitytas knygas: „1893 m. rugpjūčio mėnesį man *pasisekė persikelti* (išskirta mano. – *I.V.*) į Maskvą tęsti savo mokslą universitete, kur aš baigiau fizikos-matematikos fakulteto gamtos skyrių. [...] Kadangi aš buvau pamažu išmokęs labai daug kalbų, tad galėjau betarpiškai prieiti prie geriausių žmogaus genijaus kūrinių – nuo Sofoklio iki Ibseno, nuo Dantės iki Vaildo, nuo ispanų iki Slovakio“ (Baltrušaitis 1967, p. 316). J. Baltrušaičio poezijoje ši rusiškosios kultūros kaip ypatingos, didelės kūrybos galimybes suteikiančios tradicijos samprata taip pat pastebima.²

Tai yra mūsų mokslas. Leidinys dviejų universitetų.

Ulčinitė: Ir tarptautinė redkolegija. Norėčiau paklausti Gyčio, kas lemia, kad *Senoji Lietuvos literatūra* pasirodo du kartus per metus? Ar institutas taip nutarė, ar yra koks reikalavimas? Jei kalbam apie reiklumą, kai kurių straipsnių būtų galima atsisakyti, tačiau jei privaloma išleisti du numerius, tai redkolegija yra be išeities. Lygiai kaip *Literatūroje* esam priversti per metus parengti vieną tam tikros apimties numerį, nes jam neišėjus finansavimas pakibtų ore.

Vaškėlis: Atsakymas paprastas: kad autorius už straipsnį gautų 10 balų, o ne 5, leidinys turi būti kurioje nors iš Lietuvos mokslo tarybos pripažintų bazių (jų

2 Ingrida Vasilevičiūtė, „J. Baltrušaičio poezija kaip (ne)galimas literatūros daugiakultūriškumo tyrinėjimo objektas“, *Respectus philologicus*, Nr. 11(16), 2007, p. 94.

sąrašas, deja, atsitiktinis). Toje bazėje, į kurią įeina mūsų žurnalas, yra reikalaujamas, kad būtų du numeriai per metus. Iš kitos pusės, apimtis nereglamentuojama, numeriai gali būti plonesni. Apskritai formalūs kriterijai dažnai daug ką padiktuoja.

Arlauskaitė: Vienas iš būdų užtikrinti, kad portfeliai nebūtų tušti, yra išankstinis numerių planavimas keleriems metams į priekį. *Literatūra*, kurios išeina vienas numeris per metus, temiška formuota gana sudėtinga, tačiau tokiuose žurnaluose kaip *Colloquia* tai įmanoma daryti, nes jis dažniau leidžiamas, turi kitokius prioritetus. Planavimas sietinas su veiksmingesne redakcija, kurioje galima pasidalinti atsakomybę, kad kiekvienas narys žinotų, jog po tam tikro laiko turi parengti numerį vienokia ar kitokia tema. Tai nesikirstų su vietinių autorių noru publikuotis greitai ir net padėtų planuoti savo gyvenimą bei darbus.

Roma Bončkutė: Nemanysčiau, kad didelės redakcinės kolegijos nepasiteisina, ypač kai už straipsnių recenzavimą nėra mokama. Štai *Archivum Lithuanicum* daugelį straipsnių recenzuoja patys redakcijos nariai, o tai įmanoma todėl, kad kolegija nemaža, ir kiekvienas iš narių atstovauja tam tikrai leidinio nusibrėžtai kryptčiai. Manysčiau, jog pasiteisina ir užsienio mokslininkų dalyvavimas redakcijoje, nes, pavyzdžiui, kai yra prieštaringos recenzijos, galutinį žodį tarti prašomi nariai iš užsienio. Tik truputį negerai, kai pasitaiko, kad numerį sudaro didesnė dalis redakcijos narių tekstų.

Dėl mokslinių leidinių pobūdžio – aš pati dažniausiai perku teminius numerius, kurie atitinka mano tyrimų kryptį, iš kitų paprastai tik ką nors kopijuoju. Žvelgiant į Lietuvos aktyviau besireiškiančių mokslininkų būrį, atrodo, kad leidinių turima pakankamai, ir nėra lengva surinkti straipsnius žurnalo numeriui. Po šito pokalbio galbūt galėtų išsikristalizuoti atskiras žurnalų vyriausiųjų redaktorių susiejimas, kuriame būtų aptarta galimybė kai kuriems leidiniams jungtis ar dalintis sritimis. Steigiant KU *Res Humanitariae*, buvau prieš tokio tipo žurnalą turėdama omenyje pakankamą Lietuvoje leidinių kiekį. Tačiau redaktoriaus siekta sudaryti palankesnes sąlygas publikuoti jauniems pradedantiems KU mokslininkams, doktorantams, žengiantiems pirmuosius, dažniausiai dar nelabai tvirtus, žingsnius, todėl nepajėgiančius eksponuoti Lietuvos erdvėje. KU leidinys *Tiltai* tapo socialinių mokslų, nebepriima humanitarų (dėl to labai ir gailimės, nes per daugelį metų redakcinė kolegija taip ir nesugebėjo žurnalo

pristatyti jokioms tarptautinėms bazėms), tad nusprendėm turėti savo. *Res Humanitariae* ateityje galėtų labiau specializuotis, galbūt imtis evangeliškosios teologijos tyrimų publikavimo.

Žavinta Sidabraitė: Žurnalas *Res Humanitariae* problemiškas nuo pat pradžių, nes skirtas ne vienai mokslo šakai ar kryptims, o siekia apjungti visą Klaipėdos universiteto Humanitarinį fakultetą. Tai savaime išpučia redakciją ir padaro margą leidinį. Kokybė galima tik specializuojantis. Kita vertus, rengiant pirmuosius numerius dar užtenka entuziazmo, recenzijos rašomos neformaliai. Tačiau literatūrologijai žurnalas ne kažin kiek nusipelnė, tokių straipsnių dar tik ketina pasirodyti.

Pabarčienė: Dar dėl vidinių recenzijų: kokių laikytis taisyklių, kai redakcija gauna ne tik kritišką įteikto straipsnio recenziją, bet ir kritišką kritiškos recenzijos vertinimą iš autoriaus?

Bončkutė: Reikia pamažu keisti žmonių požiūrį. Dauguma labai asmeniškai reaguoja į recenzijas, gavę neigiamus atsiliepimus ar nurodymus pataisyti, iš viso atsiima straipsnius. Nėra akademinės kultūros suvokimo.

Vaškelis: Ar yra reakcijų skirtumas, kai atmetat straipsnį *Res Humanitariae* ir *Archivum Lithuanicum*?

Bončkutė: *Archivum Lithuanicum* irgi esam pakankamai nuosaikūs, galėtų būti griežčiau. Bet viskas remiasi į autorių stygių. Manau, kad pamažu situacija gerės. Štai KU atlyginimai dėstytojų, kurie intensyviai dirba mokslinį darbą, yra gerokai didesni, tačiau diferencijuoti pradėta tik neseniai.

Sigitas Narbutas: Galvodamas apie mokslo periodinį leidinį (net nevarčiau žodžio „žurnalas“) ir klausdamas savęs, koks leidinys man kaip autoriui ir skaitytojui būtų priimtinas, įdomus, patrauklus, pirmiausia nurodyčiau aiškią specializaciją. Norėtusi tokio leidinio, kuriame savo darbus publikuotų vienos literatūrologinės mokyklos mokslininkai, tačiau tai, matyt, tolimos ateities perspektyva. Šiuo metu mūsų specializaciją lemia tam tikra periodizacija, tam tikras tiriamų objektų baras. *Senoji Lietuvos literatūra* yra mokslo darbai, skirti senajai Lietuvos

raštijai, be galo didelės aprėpties, kuriai ne vieną šimtmetį (mažiausiai penkis). Sava ją laiko ne tik lietuviai, bet ir kaimyninės tautos, todėl stiprioji pusė yra ganėtinai platus galimų autorių ratas. Sėkmę lemia kad ir nedidelis, bet stabilus pastovių autorių būrys. Tokio leidinio neįsivaizduoju niekur kitur, tik LLTI, nes čia senąją Lietuvos literatūrą tiria pulkas jaunų mokslininkų, susibūrusių į Senosios literatūros skyrių. Bendraminčiai yra sėkmingo projekto pagrindas.

Ulčnaitė: Bendraminčių gali būti ne tik čia. Kai pradėjo eiti *Senoji Lietuvos literatūra*, dauguma bendradarbių tuomet buvo Vilniaus universitete. Ribų brėžimas man nelabai priimtinas, platesnis išėjimas niekam nepakenkia. Man patinka, kad šiuo metu leidinyje yra daug baltarusių ir ukrainiečių, – tai leidžia įvairiai pažvelgti į tas pačias problemas. Tačiau reikia pasakyti, kad tie straipsniai yra labai nevienodos vertės, nevienodo svorio. Dar vienas dalykas – juos spausdinam baltarusiškai, ukrainietiška, bet kai mūsų straipsniai eina į baltarusių ar lenkų žurnalus, tai lietuviškų tekstų niekas nepriima. Kokia mūsų politika? Ar tikrai mes turim skaityti baltarusiškai, ukrainietiška?

Nastopka: Nereikėtų daryti nuolaidų dėl lygio. Jeigu jau ateina straipsniai iš šalies, tai bent mokslo simuliakras turėtų būti išlaikytas. O dėl kalbų lemia pragmatinis aspektas. Algirdas Julius Greimas pasakojo, kad, rengiant konferenciją Katalonijoje, organizatorė norėjo, jog pranešimai būtų skaitomi ir katalonų kalba. Greimas atsakė: kokia logika? Kas jus supras kataloniškai? Greimas tikrai gerbė kiekvienos tautos kultūrą, bet egzistuoja pragmatinis aspektas. Juk neišeis žurnalo publikuoti visomis 27 Europos kalbomis.

Narbutas: Manau, kad redaktorius, norėdamas likti kultūringu civilizuotu europiečiu, privalo gerbti visų teises, o ne akiai sekti mokslo valdininkų raginimais vartoti kurią nors vieną „konjunktūrinę“ kalbą. Jeigu autorius man duoda straipsnį savo gimtąja kalba, nesijaučiu galįs reikalauti, kad pristatytų savo straipsnį lietuviškai. Verčiau jau aš pasirūpinsiu, kad būtų įdėta didelė lietuviška santrauka. Mūsų veikloje svarbu jausti ir rodyti pagarbą autoriui, jo kultūrai ir jo kalbai. Ar mes turime teisę šiuo aspektu varžyti kolegas, atstovaujančius toms tautoms, kurios laiko save įvairiakalbės daugiatautės įvairiareligės senosios Lietuvos kultūros paveldėtojomis?.. Suprantama, tai – retorinis klausimas. Tad *Senajoje Lietuvos literatūroje* randa vietos moksliniai tekstai, perteikti visomis

kalbomis tų tautų, kurios šiandien savo kultūros, valstybingumo ir t.t. ištakas regi senojoje Lietuvoje, t.y., be lietuvių, dar baltarusių, karaimų, latvių, lenkų, rusų, totorių, ukrainiečių, vokiečių ir žydų; prie jų dar reikia pridėti kelias kalbas, kurios XIII–XIX a. buvo vartojamos rašto reikalams (graikų, lotynų ir rusėnų). Tokia yra *Senosios Lietuvos literatūros* rengėjų pozicija ir tokia šio leidinio specifiška. Tai turi prasmę. Kaip taikliai pastebėjo profesorė Ulčinaitė, skirtingų autorių požiūriai į tuos pačius dalykus leidžia geriau suprasti ir pačius dalykus, ir jų kontekstus, raidą, reikšmę ir pan.

Donata Mitaitė: O kad skaitytojai suprastų? Tarkim, išspausdintų mano straipsnį lietuviškai Estijoje – juk niekas neskaitys ir nesupras. Ar man tik džiaugtis, kad turiu straipsnį Estijoje?

Kašelionienė: Su šia problema susiduria ir komparatyvistų leidiniai. Tartu universiteto leidinys *Interlitteraria*, jau pripažintas europiniu lygiu, dažnai cituojamas ir minimas, priima straipsnius keliomis kalbomis: estų (nes tai Estijos leidinys), taip pat anglų, vokiečių, prancūzų ir ispanų, t.y. tomis, kurios turi savo paplitimo geografiją, jų Europoje mokomasi. Latviškai, lietuviškai ar olandiškai nespausdina.

Martinkus: Norėčiau sugrąžinti dėmesį prie paprastesnio ir labai praktiško vertimų klausimo: ar nėra jokios praktinės problemos verčiant santraukas į anglų kalbą? *Teksto slėpinių* redkolegijos narė Violeta Kelertienė nuolat mus bara už tekstų vertimus (ir pati juos redaguoja).

Ulčinaitė: Tai didžiulė problema. Kai Lietuvoje išėjo Martynui Mažvydui skirtas leidinys anglų kalba, Williamas Schmalstiegas perskaitęs sakė: „Kokia kalba čia parašyta? Nieko nesupratau, duokit tuos straipsnius lietuviškai.“ Mes patys versiti nedrįstam, kreipiamės į geriausius specialistus, o rezultatas vis tiek toks pat.

Narbutas: Tos problemos turėtų nebelikti, nes ateina mokslininkų karta, puikiai mokanti anglų kalbą.

Mikas Vaicekaskas: Dar šiek tiek norėčiau grįžti prie mokslo žurnalų specializacijos. Prieštaraučiau pradžioje išsakytai minčiai, kad nėra tarp mokslo žurnalų ar

mokslo periodinių leidinių konkurencijos. Kaip tik sakyčiau, kad tokių leidinių konkurencija yra akivaizdi. Turėdamas parašęs, tarkime, tekstologinį straipsnį, šiuo metu jau galiu rinktis, kokiame žurnale jį spausdinti, tai priklauso nuo tam tikrų mano simpatijų, na, gal dar nuo kitų aplinkybių. Kita vertus, Lietuvoje, kur literatūrologų yra mažai (o jei kalbėtume apie aukštą ar tinkamą jų mokslinį lygį, kitaip sakant, apie kokybę, tai dar mažiau), tai šie mokslininkai niekada neužpildytų siaurai specializuotų žurnalų. Griežta specializacija tokius leidinius pražudytų. Nebūkime naivūs, Lietuvoje neturėsime nei XVIII a. LDK *silva rerum*, nei lietuvių futurizmo studijoms skirtų mokslo periodinių leidinių. Apie kokios nors vienos literatūrologinės mokyklos leidinį taip pat kalbėti būtų per daug neatsargu. Arba geriausiu atveju tektų kalbėti vieną ar du kartus...

Kitas dalykas, kad šiuo metu mokslo žurnalų (ir tikrų, ir vadinamųjų, ir menamo mokslo, ir fasadinio, ir mokslo imitacijos ar „chaltūros“) atsirado labai daug. Kiekvienas universitetas, kiekviena mokslo tyrimo institucija, vos ne kiekvienas jos padalinys leidžia po savo mokslo žurnalą. Dėl mokslo leidinių gausumo atsiranda tinkamo mokslinio lygio straipsnių ir publikacijų stygius.

Anksčiau – ir prieškarui, ir sovietmečiu, ir išėivijoje – nemaža dalis mokslininkų, pretenduojančių į mokslininkus, ar šiaip mėgėjų daug spausdinosi kultūrinėje spaudoje. Užtektų vien paminėti *Židinį* ar *Naująją Romuvą*, *Aidus* ar *Metmenis*, *Pergalę*, *Kultūros barus* ar *Literatūrą ir meną*. Dabar santykis su kultūrine spauda yra visiškai pasikeitęs. Iš jos Lietuvoje liko vos trys žurnalai (*Kultūros barai*, *Metai*, *Naujasis Židinys-Aidai*) ir du laikraščiai (*Literatūra ir menas*, *Šiaurės Atėnai*). Dar prieš gerą dešimtmetį juose galima buvo rašyti ir skaityti įvairiausių dalykų iš lietuvių literatūros istorijos, šiuolaikinės literatūros bei teorinių tyrimų. Šie tekstai dažnai buvo rašomi ir laisvesne negu mokslo straipsnių forma pagal dabartinį supratimą ir reikalavimus. Būta net ir siauresnės specializacijos tekstų – tekstologinių ar knygotyrimų darbų. O dabar viso to beveik neberasime. Nespausdinama todėl, kad dabartiniai rašantieji dažniausiai nėra „laisvi“ mokslininkai, o dirba mokslo tyrimo institucijose ar universitetuose ir dėl dabartinės mokslo politikos yra priversti spausdintis mokslo žurnaluose. Pavartę pastarųjų kelerių metų ir kelių dešimtmečių senumo, pavyzdžiui, *Kultūros barų* ar *Naujojo Židinio-Aidų* komplektus, pamatysime ryškių skirtumų. (Tačiau tuo pat metu pastebėtina, kad su istorijos mokslu taip neatsitiko.) Prieš gerą dešimtį metų šioje kultūrinėje, dar kitaip vadinamoje profesinėje, spaudoje buvo galima rasti lygiaverčių mokslo periodikai tekstų, dažnai paties aukščiausio mokslinio

lygio literatūrologinių tekstų. Ir dar nepamirština, kad dabar į intelektualinę rinką įsiterpė ir internetiniai leidiniai.

Aukšto mokslinio lygio, kitaip sakant – paprasčiausiai padoraus, periodinio mokslo leidinio perspektyvą matau tik kaip nedaug specializuoto (čia gal dėmesį reikėtų kiek kreipti į literatūros periodus ar mokslo šakas) leidinio leidimą su atsakinga ir veiklia keturių-šešių narių redakcine kolegija ir autoritetingu vyriausioju redaktoriumi.

Jakonytė: Pirmas bendras žurnalų leidėjų pokalbis išryškino nemaža konceptualių ir praktinių problemų, atskleidė įtampą tarp mokslininkų noro turėti erdvę intelektualiam bendravimui ir pragmatinių interesų. Nemaža aspektų dar lieka ateities svarstyboms, mintyse turim vyriausiųjų redaktorių pasitarimą, taip pat susitikimą su mokslo politikais. Svarbiausia šiandienos išvada: bandykim dirbti taip, kad žurnaluose būtų kuo mažiau mokslo simuliakrų.